

קובץ לש"פ שמות ה'תשפ"ג

מאמר ד"ה הבאים ישרש יעקב גו',
ש"פ שמות ה'תשמ"ג
לקוטי שיחות חלק כ"א, שמות ג'

מלוקט ויו"ל ע"י
בית ליובאוויטש **פאריז - צרפת**
שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושלוש לבריאה
שנת הקהל

בס"ד. ש"פ שמות, כ"ג טבת, מבה"ח שבט ה'תשמ"ג.

בלתי מוגה

הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל ומלאו פני תבל תנובה. הנה פסוק זה הוא התחלת הפטרת פ' שמות, ומדייק בזה כ"ק אדמו"ר הזקן והנשיאים שלאחריו, דצריך להבין השייכות דבחי' השרשה לכיאת מצרים, שבזה קאי בפ' שמות שענינה של פרשה זו הוא סיפור ענין גלות מצרים.

והענין הוא, דהנה הירידה בגלות מצרים שהוא הראש והשורש לכל הגליות, וכמאמר כל המלכות נקראו על שם מצרים ע"ש שהם מצרים לישראל, הוא בשביל העלי' והגאולה, כמ"ש אל תירא מרדה מצרימה גר' אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה. ולא עוד אלא שירידה זו היא גם בשביל העלי' והגאולה דלע"ל, דכשם שגלות מצרים הוא ראש ושורש לכל הגליות כן הוא גם בשביל העלי' מכל הגליות שלאחריו, כולל העלי' והגאולה דלעתיד, שזהו מה שנאמר ואנכי אעלך גם עלה, ב' עליות, דקאי גם על העלי' דלעתיד.

ובזה יובן ענין הקשר דההפטרה הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל ומלאו פני תבל תנובה, לפרשת השבוע המדברת בכיאת יעקב ובניו למצרים, ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה גר', משום שביאתם למצרים היתה באופן של ישרש, השרשה שבשביל הצמיחה. היינו, דכשם שהשרשה וזריעה בפשטות מביאה לידי צמיחה, כך גם הירידה למצרים שנשרש בה כל ענין הגאולה, להיות אח"כ יציץ ופרח ישראל. ולא רק הגאולה ממצרים, אלא גם הגאולה דלעתיד כנ"ל. וכמ"ש ומלאו פני תבל תנובה, היינו שפעולת הצמיחה והפריחה שהיא הגאולה תהי' בכל העולם כולו, ומלאו פני תבל. וזהו גם מ"ש בהמשך ההפטרה והי' ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים גר', היינו מכל העולם כולו. ובפרטיות יותר, הנה בפסוק זה קאי על פעולת הגאולה בב' אופני גלות, ארץ אשור וארץ מצרים. דהאובדים בארץ אשור הם אלו השקועים בתענוגי העולם, כי אשור הוא מלשון אשור ותענוג, והנדחים בארץ מצרים הם אלו שהם באופן של מיצר. [וכעין ב' אופנים אלו הי' גם בגלות מצרים גופא (שהוא השורש לכל הגליות), דענין אשור שבגלות מצרים הוא כמ"ש כגן ה' כארץ מצרים גר', ובמצרים גופא הי' מושב בני ישראל בארץ גושן, מיטב הארץ. ונוסף לזה הי' ענין הגלות והמיצר, הנדחים מארץ מצרים]. ופעולת הגאולה דלעתיד תהי' בכולם, שיכואו להשתחוות לה' בהר הקודש גר'.

ולהבין יותר כללות הענין מה שנאמר כאן הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל, מקדים בהמאמר בתורה אור שם, מ"ש כה אמר ה' בוראך יעקב ויוצרך ישראל גר'. ומדייק בזה, מהו שביעקב נאמר ל' בריאה ובישראל נאמר ל' יצירה. דעולם הבריאה הוא למעלה מעולם היצירה, ולאידך הלא בחי' ישראל הוא גדול מבחי' יעקב כו', וא"כ מדוע נאמר בוראך אצל יעקב ויוצרך אצל ישראל.

ויובן כל זה בהקדם מה שנאמר וזרעתי לי בארץ, שהמצוות נזרעו דוקא למטה בארץ. דהנה בענין המצוות יש ב' בחינות. דיש בחי' מצוות כמו שהם למעלה, שנקראו מצוותי, מצוותיו של המאציל ב"ה. ויש בחי' מצוות כמו שהן למטה, מה שהמצוות נתלבשו בדברים גשמיים, ציצית בצמר גשמי ותפילין בעור גשמי וכו'. דענינם של המצוות למטה הוא לחבר את העולם הזה הגשמי עם אלקות, מצוה מלשון צוותא וחיבור. וע"ז נאמר וזרעתי לי בארץ, דכמו כשזורעים גרעין צריך לזרוע אותו בארץ דוקא, שאז הוא עושה שרשים ומצמיח ועושה פירות כו' כן הוא גם בענין המצוות, שניתנו בארץ דוקא, משא"כ בג"ע ידוע שיש שם רק לימוד תורה ולא קיום מצוות. וכמ"ש יגיעו ימים אשר תאמר אין לי חפץ בם, וכנ"ל שהמצוות נתלבשו בדברים גשמיים.

אמנם בארץ גופא הרי המצוות נזרעו בישראל דוקא (כמבואר בהמשך המאמר שם), דישראל נקראו ארץ חפץ, משא"כ כאשר המצוות אינם נעשים בישראל אז אין בזה שום ענין כלל. ומביא ע"ז בהמאמר ב' דוגמאות (בלתי רגילות לכאורה), הא' דכאשר התפילין מונחים על השולחן לא נתהווה מזה שום גילוי כלל. והב' כשעכו"ם מניח אותם לא יצמח מזה ג"כ שום גילוי כלל. ומכיון שדוגמאות אלה הם לשון כ"ק אדמו"ר הזקן [כי אף שהספר תורה אור נדפס מרשימות השומעים שרשמו את לשון אדמו"ר הזקן, מ"מ הרי כ"ק אדמו"ר הצ"צ הגי' את המאמרים טרם שנמסרו לדפוס, ובמקום זה לא כתב שלא דק הרשם או שמילים אלה נראה שאינם לאדה"ז, ומשמע מזה שכך ה"ל לשון אדמו"ר הזקן], הרי מובן, שדוגמאות אלה הם בדיוק. דכאשר התפילין מונחים על השולחן או שעכו"ם מניח אותם אין בזה שום ענין כלל, כי המצוות צריכים להיות בישראל דוקא, שנקראו ארץ חפץ. וכמו בזריעה גשמית, דיש מדבר שאין זורעים בו ויש מדברות כאלה שאינם ראויים להצמיח כלל, והזריעה צ"ל דוקא בארץ חפץ, במקום ראוי ומוכשר במיוחד לזריעה, כן הוא גם בזריעת המצוות, שצ"ל דוקא בישראל הנקראים ארץ חפץ.

וביאור הענין מה שישראל דוקא נקראו ארץ חפץ, דהנה תכלית הכוונה דבריאת העולם היא בשביל ישראל, כמאמר בראשית בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית כמ"ש קדש ישראל להוי' ראשית תבואתה. ובזה גופא הרי מחשבתם של ישראל קדמה לכל דבר ואפילו לתורה. דזהו מה שאחד הפירושים כמ"ש בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ הוא, דקאי בהתהוות התורה, שמים היא תושב"כ וארץ היא תושבע"פ, וע"ז אומרים שהתורה היא בשביל ישראל שנקראו ראשית תבואתה, כי מחשבת ישראל קדמה אפילו לתורה. ומשום זה דוקא ישראל הם ארץ חפץ לזרוע בהם המצוות.

וזהו מ"ש בוראך יעקב ויוצרך ישראל, דמכיון שמחשבתם של ישראל קדמה לכל דבר, לכן דוקא על ידם נעשה בריאת העולם מאין לישי. והיינו,

דמכיון שכריאת העולם היא בשביל ישראל, הרי אמיתית הענין דהתהוות העולם מאין ליש נעשה ע"י ישראל דוקא, כי ע"י עבודת ישראל בקיום המצוות, שענינם לעשות מהיש אין, ע"ז נעשה העולם למציאות אמיתית משום שהוא קשור עם תומ"צ, אמיתית הענין דהתהוות מאין ליש. ועד להגילוי דשמים וארץ חדשים לע"ל. וזהו בוראך יעקב, שכריאת העולם מאין ליש היא ע"י יעקב, ע"י עבודת ישראל בקיום המצוות. ובזה גופא אומר ב' ענינים. בוראך יעקב ויוצרך ישראל. דע"י העבודה שבבחי' יעקב, עצם קיום המצוות, ע"ז נמשך בוראך, בריאה יש מאין כנ"ל, וע"י העבודה שבבחי' ישראל, הנה לא זו בלבד שעושים את הבריאה מאין ליש אלא עוד זאת שמוסיפים בה גם צורה, יוצרך ישראל.

וזהו הבאים ירש יעקב יציץ ופרח ישראל גו'. דכללות המצוות הם למטה בארץ דוקא, כמו הגרעין שנזרע בארץ דוקא, ואין בו טעם (עכ"פ לפי ערך הפירות שיצמחו ממנו). כך גם המצוות נתלבשו בדברים גשמיים כנ"ל. וזהו גם מה שנאמר כאן התואר יעקב דוקא שהוא ע"ש וידו אוחזת בעקב גו', שהעקב מורה על הירידה למטה ביותר. אבל ע"י זריעה זו שבבחי' העקב נמשך על ידה גם היו"ד, יעקב אותיות יו"ד עקב. וע"ז נעשה אח"כ יציץ ופרח ישראל, שבא אח"כ לידי צמיחה ופריחה. שמהיו"ד דיעקב נעשה אח"כ היו"ד דישראל, אלא שהוא באופן נעלה יותר, יו"ד ראש, כי ישראל אותיות יו"ד ראש, באופן של ראש.

והענין בפשטות הוא, דע"י הבאים ירש יעקב, קיום המצוות בדברים גשמיים בזמן הזה, זוכים ליציץ ופרח ישראל, אמיתית הענין דקיום המצוות שיהי' לע"ל, וכמבואר בארוכה בתו"ח פ' ויחי ובהמשך וככה לכ"ק אדמו"ר מהר"ש (שהשנה היא שנת המאה להסתלקותו) בביאור מה שאומרים ושם נעשה לפניך כמצות רצונך, שקיום המצוות באופן דמצות רצונך יהי' לעתיד דוקא.

וכללות תוכן ההפטרות הוא, דע"י הבאים ירש יעקב, קיום המצוות בגשמיות והעבודה בזמן הגלות, באים אח"כ ליציץ ופרח ישראל לע"ל, ועד (כהמשך ההפטרות) שוהי' ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור גו' בהר הקודש בירושלים, במהרה בימינו ממש.

מדוע האהבה לבן קטן היא „יותר מכולן“⁶:

בן גדול, שכבר התפתח בשכל ובמדות וכדומה, הרי אהבת האב אליו איננה תמיד מעצם היותו בנו. האב יכול לאהבו גם משום שהוא חכם ומתנהג כראוי, משום שיש לו מדות טובות, או משום שהבן זהיר ביותר בכיבוד אב. אהבה כזאת היא אהבה הנובעת מסיבה והגיזון.

אבל אהבת האב לבנו הקטן, היא אהבה עצמותית. כי הבן הקטן איננו מושלם בשכל או במדות. ויותר מכך – גם כאשר הילד מציית לאביו ומכבדו, אין זאת עקב מעלת הבן, אלא זהו ענין עצמותי בבן, כי הוא חס שזהו אביו. ולכן אהבת האב לבנו איננה משום ההגיזון ומשום מעלת בנו, אלא זוהי אהבה עצמותית משום שהוא בנו, שהאב והבן הם עצם אחד⁷, ומשום כך הוא אוהבו.

אצל בן גדול, למרות שגם הוא עצם אחד עם אביו, הרי משום שקיימת גם אהבה הנובעת מטעמים הגיוניים, היא

א. „בני בכורי ישראל“

בפעם הראשונה שבה נקראים ישראל בתורה „בנים“ למקום – וזאת בפרשתנו¹ – נאמר בפסוק „בני בכורי ישראל“. „בכוריי“ „לשון גדולה“².

אך בכמה מאמרי חז"ל³ כורכים את מעלתם של ישראל כ„בנים“ עם ענין הקטנות, שישראל הם כבן קטן. – „נער ישראל ואוהבו“⁴, ומביאים על כך משל למלך „שהיו לו בנים הרבה והיה אוהב את הקטן יותר מכולן“⁵.

יש להבין:

כיון שהאהבה לבן קטן היא „יותר מכולן“, הרי המעלה של „בן“ קיימה יותר בגלוי אצל קטן מאשר אצל גדול, ומדוע מדגיש הפסוק בדברו של מעלת ישראל כבנים „בני בכורי ישראל – לשון גדולה“?

ב. האהבה לבן קטן – יותר מכולן

כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר

(* וסיום מס' ברכות (סעיף ו ואילך).

(1) ד, כב.

(2) רש"י עה"פ (לפי „פשוטו“).

(3) ראה אגדת בראשית פ"ה, א. דב"ר פ"ה, ו. וראה לקו"א ואו"ת להה"מ בתחלתם. ובכ"מ בספריו.

(4) הושע יא, א. וראה בארוכה אוה"ת בשלח ע' שפב ואילך. ד"ה כי נער ישראל תרס"ו. ספר המאמרים תרע"ח ע' קנט ואילך.

(5) דב"ר שם.

(6) בד"ה כי נער ישראל שם (ע' תקנג. ובהוצאת תנש"א ע' תקעז) מבאר שהאהבה לקטן היא אהבה עצמית. ע"ש. אבל הביאור שם הוא לענין אהבת הקטן סתם (גם לקטן שאינו בנו). והמבואר בפנים הוא – שגם האהבה עצמית דאב ובן היא יותר (בגילוי) בבן קטן מבבן גדול.

(7) ראה בארוכה ס' הערכים חב"ד ערך אהבה ע' רמג ואילך. וש"נ.

מכסה על האהבה העצמותית הקיימת ביניהם.

ואילו בן קטן, שאין כלפיו אהבה הנובעת מסיבה הגיונית, הרי אהבה עצמותית היא גלויה, ולכן האב „אוהב את הקטן יותר מכולן“.

ג. שני סוגי אהבת הקב"ה לישראל

כשם שהאהבה בין האב לבן כאן למטה, כך היא כביכול גם למעלה בין הקדוש־ברוך־הוא – „אבינו שבשמים“ – לבין ישראל – „בנים למקום“,

ואדרבה: האהבה העצמותית של ההורים לילדיהם נובעת מהאהבה העצמותית של הקדוש־ברוך־הוא לישראל⁸, ולכן מובא משל זה בתורת אמת לענין אהבת הקב"ה לישראל,

וכך באהבת הקדוש־ברוך־הוא לישראל יש שני אופנים ודרגות:

כאשר ישראל עובדים את ה', ונראית בגלוי מעלתם ביחס לכל האומות, אזי אהבת הקדוש־ברוך־הוא לישראל היא גם אהבה שמצד הטעם⁹ – בדומה לאהבה של האב לבנו הגדול.

ולכן מוצאים שהמדרש⁹ מקשר את

הפסוק „בני בכורי ישראל“ למעשיהם הטובים של ישראל – „שבכרו מעשים טובים בפני הקדוש־ברוך־הוא על הר סיני“, כי „בכורי“, לשון גדולה, מצביעה על מעלתם הגלויה של ישראל.

אך ישנה גם האהבה העצמותית של הקדוש־ברוך־הוא לישראל, אשר הם „חלק אלוקה ממעל ממש“¹⁰ (חלק מן העצם¹¹) – בדומה לאהבה של האב לבנו הקטן משום שהבן הוא בנו – שאהבה זו אינו תלויה בעבודתם של ישראל.

כנאמר במדרש¹², „כשם שבנו של אדם כשהוא תינוק קטן אם יחטא אין אביו מסלק עליו מפני שהוא קטן .. כך ישראל אפילו חוטאין בשגגה מעלה עליהם שהן כתינוק קטן“.

ואהבה זו מתגלה כאשר ישראל נוהגים בעבודת ה' כבן קטן:

כאשר האדם חש שהוא בעל מעלה – שיש לו הבנה באלקות, אהבת ה' ויראת ה' וכו' – והרגשה זו גלויה אצלו, הרי גם אהבת הקדוש־ברוך־הוא אליו היא אהבה הנובעת מטעם, אשר מסתירה את האהבה העצמית.

דוקא כאשר היהודי חש עצמו כקטן, ובלי להתחשב במעלותיו הרבות הוא „קטן“ בעיני עצמו¹³ כתינוק קטן שאין

(10) תניא רפ"ב.

(11) ראה בארוכה ד"ה זאת תורת הבית תרפ"ט

(בסד"מ קונט' ח"א) פ"ד ואילך.

(12) אגדת בראשית שם.

(13) כפירוש המהר"ז לדב"ר שם. וראה כלי יקר

ויחי (מה, טז). שיחת עשרה בטבת תשמ"ב. ולהעיר

מחולין פט, א.

(8) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 8 והערה 33

שם (סד"מ מלוקט ח"ד ע' עא). ולהעיר מדי"ה כי נער ישראל שם.

(9) ויש בוו – המעלה, שע"פ הטבע שהטביע הקב"ה באדם רוצה בקב שלו יותר מט' קבין של חברו (ב"מ לה, א).

(9*) מדרש משלי פ"ו, א. וראה שמו"ר פט"ו, כז.

(10) תניא רפ"ב.

אך מכך שהקדוש־ברוך־הוא קבע שיגדלו מקטנות לגדלות, ותכונת הגדלות היא התפתחות האדם בשכל ובמדות וכו', הרי בוודאי אין הכוונה שהאהבה העצמותית תוסתר, ולכן מובן, שעבודת ה' הנובעת מתכונת הגדלות עצמה מביאה (כאשר היא לפי רצון ה'), לתוספת וגידול גם בגילוי האהבה העצמותית.

ה. עבודת היהודי בשכל ובמדות היא מתוך קבלת עול

ההסבר לכך הוא:

עבודתו של היהודי בשכל ובמדות איננה ח"ו ההיפך מהתבטלותו כלפי הקדוש־ברוך־הוא, כי אם להיפך: זוהי תוצאה והמשך לכך. עצם העובדה שיהודי צריך לעמול ששכלו שלו יבין את חכמתו יתברך (התורה), ושבמדותיו שלו תהיה חיות ועריבות בתורה ובמצוות, נובעת משום שזהו רצון העליון¹⁴ והוא מתבטל לרצון ה' בכל.

וכדוגמת המוסבר¹⁵ לגבי הסיווג של המצוות למשפטים, עדות וחוקים, שזוהי חלוקה של תורה, שאפילו אם נאמר¹⁶ שאין הן נחלקות רק בטעמיהן,

לו שום מעלות גלויות, וממילא העבודה איננה מצד טעם ודעת, אלא מתוך קבלת עול

- בדיוק כקטן כפשוטו, שאחת מתכונתיו היא, שהוא בעל קבלת עול בטבעו, הוא מציית להוריו אף כאשר אין הוא מבין את הענין בשכלו -

הרי זה מעורר את גילוי האהבה העצמותית של הקדוש־ברוך־הוא לישראל.

ד. גדילת האדם - תוספת בגילוי האהבה

אך עדיין דרוש הסבר:

לפי האמור לעיל יוצא, שכאשר נשארים בעבודה רוחנית בדרגת „קטנות“, מגיעים לידי גילוי אהבה עצמותית. ואילו עבודתם של ישראל בתורה ומצוות באופן המבטא את מעלותיהם הגלויות של ישראל בשכל ובמדות, וממילא גם מעוררת את אהבת הקדוש־ברוך־הוא שמצד הטעם, הרי נגרם כיסוי של האהבה העצמית!

נכון אמנם, שכאשר נמצאים בדרגה של התבטלות וקטנות, אין המעלות הגלויות של ישראל מסתירות את האהבה העצמותית כדלעיל - אך זו אינה תוצאה ישירה של עבודת הביטול, שהתבטלות גורמת לאהבה עצמית. אלא שכאשר אין מסתכלים על המעלות הגלויות, יכולה האהבה העצמותית הקיימת מלכתחילה להתגלות, כי ההתבטלות פועלת בענין העולם של המעלות הגלויות.

14) להעיר מתניא פלי"ח (נ, סע"ב ואילך) לענין דביקות בה' וכוונת המצוות.

15) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 134 ואילך. ועוד.

16) כי קיום כל המצות צ"ל מפני שהן „מצות“ ציווי ורצון ה' (סח"מ תרפ"ו ד"ה זה היום (ע' ג). ד"ה

העצמותית, כך שהיא תחדור אל האדם כולו.

ו. מעלת תלמיד חכם בהיותו חזור ביראת ה'

ענין זה, שעבודתו של היהודי בשכל ובמדות צריכה להיות תוצאה של קבלת עול, רמוז גם בכך שסיומה של המסכת הראשונה בגמרא – מסכת ברכות – עוסק במעלותיהם של תלמידי חכמים: „תלמידי חכמים אין להם מנוחה... ילכו מחיל אל חיל”¹⁷.. תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר¹⁸ וכל בניך למודי ה'...“.

המסכת הראשונה של הגמרא מצביעה על ראשית העבודה הרוחנית, שזוהי קבלת עול¹⁹. וכנאמר בדברי הראשונים²⁰, שתחילת הגמרא היא במסכת ברכות, משום „ראשית חכמה יראת ה'”²¹, ומסכת זו עוסקת בקריאת שמע שהיא „יחודו של הקדוש-ברוך-הוא ולקבל עליו מלכות שמים ועול תורה והמצוות...”.

אך סיום המסכת, והרי „הכל הולך אחר החיתום”²², עוסק דוקא במעלתם של תלמידי חכמים, לימוד התורה וההבנה. ויותר מכך: מעלתם היא בכך

כי אם גם באופן קיומן^{16*}: „עדות” צריך לקיים כמצוות המעידות על ענינים מסויימים, ו„משפטים” יש לקיים גם מפני שההגיון מחייב – הרי עצם הדבר שמצוות שכליות מקיימות גם משום טעמן, צריך להיות מתוך קבלת עול. כלומר, משום שהקדוש-ברוך-הוא גור שקיום מצוות אלו יהיה גם משום הטעם ההגיוני שבהן.

יוצא, שהמעלות הרוחניות של היהודי (בשכלו ובמידותיו) אינן מעלימות ומחלישות את קטנותו והתבטלותו וקבלת העול שבו, כי אם להיפך: כאשר יהודי משתמש גם בשכלו ובמידותיו לעבודת ה' משום שכך ציוה הקדוש-ברוך-הוא, הרי הוא מוכיח בכך, שקבלת עול „גדלה” אצלו – היא לא נותרה כענין הנפרד מהתבטלותו, אלא היא חדרה אל כל כולו, עם כל כוחותיו.

ולכן, לא זו בלבד שמעלותיו אינן מכסות את האהבה העצמותית, אלא להיפך: הן „מגדילות” את גילוי האהבה

הו' לי בעוזרי תרפ"ז (בסה"מ קונט' ח"א) פ"ג, ובכ"מ).

וגם המבארים שאין מברכים על מצות שכליות הרי פירשו סברתם שאין לומר עליהן „אשר כו' וציוונו” כיון שאף א ם לא נצטוונו השכל גזור עליהן לעשותן (ראה אנצק' תלמודית ח"ד ע' תקכה וש"ו).

^{16*} ראה שמנה פריקים להרמב"ם פ"ו דמ"ש חז"ל (ת"וכ' קדושים כ, כו) שאדם צ"ל „אפשי ומה אעשה אבי שבשמים גור עלי”, הוא דוקא במצות שמעיות (חוקים), ולא במצות שכליות. כי הרעות שהן רק גם מצד השכל צריך לומר ע"ז „אי אפשי”, וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 265.

(17) תהלים פד, ח.

(18) ישע' נד, יג.

(19) תנאי רפמ"א.

(20) פסקי ריא"ז לברכות בתחלתם (הועתק גם בהגהה בהקדמת פיה"ש להרמב"ם). וראה גם מאירי בפתיחתו (קרוב לסופה) ובריש מס' ברכות.

(21) תהלים קיא, י.

(22) ברכות יב, א.

להוכיח (א) שהפסוק מדבר אודות „לימודי ה'” – תלמידי חכמים²⁵, (ב) את המילה „בניך” בפעם השניה דורשים „אל תקרי בניך אלא בוניך”, משום שכבר נאמר לפני כן „בניך”²⁶.

ביתר עמקות ניתן לומר, שהמילים „וכל בניך למודי ה'” מהוות גם הסבר למדרש „אל תקרי בניך אלא בוניך”:

ידוע²⁷, שאכן הלימוד של „אל תקרי .. אלא ..” אינו שולל את המשמעות הרגילה של „תקרי”, אלא מהוות תוספת לו. כך בעניננו, גם לאחר הלימוד „אל תקרי בניך אלא בוניך” נשארת גם המשמעות של „בניך” כפשוטה.

משמעות הדברים בעבודת האדם היא: תלמידי חכמים הם „בניך” – „מרבית שלום בעולם”, רק כאשר הם לומדים באופן של „בן” – „בניך”, והרי מעלת הבן היא בעיקר של בן קטן, כאשר הלימוד הוא מתוך קטנות²⁸ והתבטלות²⁹.

ש„אין להם מנוחה .. ילכו מחיל אל חיל”, שזהו היפך מקבלת עול, אשר בה אין צריכים לחול שינויים²³.

הרמז בכך הוא, שהסיום והשלימות של ה„מסכת” – העבודה הרוחנית – של קבלת עול הוא דוקא כאשר היא חודרת גם לשכל האדם, ואף לשכל כפי שהוא בשלימותו, הבנת התורה. כאשר כל עניניו כתלמיד חכם הם חלק ממסכת ברכות, חזורים ברכות ה', כביטוי של קבלת עול עצמו.

ז. „בניך” – לימוד התורה מתוך התבטלות

איחוד זה בין קבלת עול – המבטא את המעלה העצמית של היהודי כבנו של הקדוש-ברוך-הוא, כדלעיל בסעיף ג' – עם המעלות הגלויות (שכל ומדות וכדומה), נרמז גם במאמר שבסיום המסכת עצמו – „וכל בניך למודי ה'” ורב שלום בניך, אל תקרי בניך אלא בוניך”:

פסוק זה כולל שני ענינים: (א) „וכל בניך למודי ה'” – משמעות המילה „בניך” כאן היא כפשוטה²⁴. (ב) „ורב שלום בניך” – על המילה „בניך” כאן אומרת הגמרא „אל תקרי בניך אלא בוניך”, תלמידי חכמים הבונים את העולם הם „מרבית שלום בעולם”.

הסיבה בפשטות, לכך שהגמרא מצטטת את תחילת הפסוק היא רק כדי

(25) ראה רד”ק ומצודות עה”פ.
(26) וא”כ הו”ל „ורב שלום” (של”ה חלק תושבע”פ תג, ב. עץ יוסף לע”י ברכות שם).
(27) ראה ס’ הליכות אלי ס”ג. ועיין מו”נ ח”ג פמ”ג. שו”ת הרדב”ז ח”ג תשובה אלף סח (תרמ”ג).
אנציקלופדיא לתלמודית ח”ב מע’ אל תקרי.
(28) ראה בארוכה לקו”ש [המתורגם] ח”ט ע’ 42 ואילך. וע”ש, ש”ל שזוהו הטעם אשר: (א) לימוד התורה ישנו (ומה”ת) גם בקטן. (ב) הציווי על לימוד התורה לגדולים נכלל בהציווי „ושננתם לבניך”. וראה שם (סעיף ז) הפירוש במאמר המשנה (אבות פ”ד מ”כ) „הלומד (תורה) ילד כו”.

(29) ובזה יובן מה שמביא (בברכות שם) ראי’ מהכתוב (תהלים קיט, קסח) „שלום רב לאוהבי

(23) תו”א ויקהל פט, ד. ולהעיר מתו”א (מד, א) – שענין ההודאה הוא בח’ דומם.
(24) שהרי הלימוד הוא מ„בניך” ה’, כדלקמן.

כי האהבה העצמותית של ההורים לילדיהם נובעת מהאהבה העצמותית של הקדוש־ברוך־הוא (אבינו) לישראל (בנים), כדלעיל –

כך ניתן לבאר באמצעות משל זה גם את הפרט של „וכל בניך למודי ה'“, שהיותם „בניך“ גורמת למעלה של „למודי ה'“:

מקימו של ענין זה אצל ישראל, בני הקדוש־ברוך־הוא, נובע ענין כזה גם לגבי בן קטן כפשוטו, שאצל בן קטן אין קיימות רק התוכנות של קטנות והתבטלות, אלא של לימוד:

ניתן לראות בבירור, שילד שואל ומתעניין בכל הסובב אותו – הוא תמיד דורש לדעת „מה“ ו„מדוע“. ואם אינו מקבל תשובה המספקת אותו, הוא שואל שוב ושוב.

יותר מכך: גם מעלת תלמיד חכם המובאת במאמר הראשון שבסוף מסכת ברכות – „תלמידי חכמים אין להם מנוחה .. ילכו מחיל אל חיל“ קיימת בגלוי אצל תינוק קטן. כפי שרואים בבירור שילד בריא אינו נח ואינו נשאר זמן רב באותו מקום, והוא תמיד מתנועע ומחפש עיסוקים שונים וכדומה.

יותר מכך: תכונות אלו קיימות אצל ילדים במדה רבה יותר מאשר אצל מבוגרים, אצל ילדים זהו ענין טבעי, שלא כאצל מבוגרים.

ויש לומר, שההסבר הפנימי לכך הוא: כיון שהענין של „וכל בניך“ מביא לידי „למודי ה'“, לכן קיימות התכונות

מהו הקשר בין התבטלות לבין לימוד? הם נגודים זה לזה! לכן מקדים הפסוק ואומר „וכל בניך למודי ה'“.

הענין של „למודי ה'“ אינו מעלה של ישראל כשלעצמה אלא היא באה עם „בניך“. בהיותו „בנו“ של הקדוש־ברוך־הוא – כאשר עצם היהודי מאוחד עם אלקות – נגרם ממילא שכל עניני האדם מאוחדים עם אלקות – שכלו הוא לצורך „למודי ה'“, למען לימוד תורה, מדותיו הן אהבת ה' ויראת ה' וכדומה – וממילא „וכל בניך למודי ה'“: עצם היותם „בניך“ מביאה אותם לידי „למודי ה'“.

ולפיכך, גם כאשר עוסקים בלימוד התורה – שאז קיים בגלוי גם הענין של „בניך“, ולא רק „בניך“ („אל תקרי בניך אלא בוניך“) – הרי הבסיס הוא „בניך“ – להיות בן לקדוש־ברוך־הוא, דבר המתבטא בקטנות והתבטלות, כדלעיל.

ח. תוכנות הלימוד אצל הילד

ויש לומר, שרואים בכך דבר נפלא: כשם שאת המעלה העצמותית של היהודי כ„בנו“ של הקדוש־ברוך־הוא מבארים באמצעות משל של היחס בין אב לבנו הקטן בגשמיות –

תורתך – שהו"ע התורה שבאה ע"י הקדמת עבודת התפלה, שעיי"ז מרגיש את נותן התורה, האלקות שבתורה (סד"ה שלום רב תשי"ד. נת' בלקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 339 ואילך).

הדבר בא לידי ביטוי גם במעלות הגלויות, כדלעיל.

כאשר רוצים לבטא את אהבה העצמית של הקב"ה לישראל כשלעצמה, משתמשים במשל של אהבת האב לבנו הקטן, כי אצל בן קטן האהבה העצמית גלויה באופן טבעי, שהרי אהבת האב לבנו הקטן, שאין בו מעלות גלויות, היא רק אהבה עצמית ועמוקה. ואילו כלפי בן גדול, שכבר יש לו מעלות גלויות, מתעוררת אהבת האב גם לפי ההגיון, וזה מסתיר באופן טבעי את האהבה העצמית.

רק על ידי מאמצים ועמל מיוחדים אפשר להגיע לידי כך, שבכל זאת תישאר האהבה העצמית בגלוי, עד כדי כך, שהמעלות הגלויות אף תחזקנה את גילויי האהבה העצמית.

אך כאשר רוצים לבטא את מהות עם ישראל משתמשים בתואר „בני בכורי“, בדומה ל„וכל בניך למודי ה“, המצביע³² על כך, שהמעלה העצמית של ישראל כבנים חדורה בהם ונעשית כל מציאותם של ישראל בכל הפרטים.

(משיחות ש"פ 9 בלק

וכ' מנחם אב תשמ"א)

(32) להעיר משבת (פט, ב) „בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע קראת להם בני בכורי“, וברשי"ש: לקבל עולך מאהבה.

של „למודי“ גם אצל „בנים“ כפשוטם. וכיון שאצל ילד הענין של „בניך“ גלוי יותר, לכן גם התכונות של „למודי“ גלויות יותר אצלו.

ומכך שענין זה קיים אצל ילדי ישראל, הוא מגיע³⁰ גם לעולם כולו, שכך הוא אופיו הטבעי של כל ילד³¹.

ט. „בני בכורי“ – המעלה

העצמית גלויה

לפי כל האמור לעיל ניתן להבין את הנאמר בפסוק „בני בכורי ישראל“ – למרות שמעלתו של „בן“ גלויה יותר אצל בן קטן, ואשר משום כך משולים ישראל במספר מקומות לבן קטן:

מעלותיהם הגלויות של ישראל, שמשום כך הם מכונים „בכורי“ – לשון גדולה, אינן נפרדות ממעלתם העצמית כ„בנים“ של הקדוש-ברוך-הוא, אלא להיפך: השלימות של מעלתו העצמית של יהודי כבן לה' היא כאשר

(30) ובפרט – בכדי שתהי' הבחירה ביהדות ותומ"צ – הפשית.

(31) ויש לומר, שמשום זה תכונות אלו הן בילדי ישראל יותר מבאו"ה. וע"ד משנת' לענין האהבה העצמית של הורים לבנם ושל בן להוריו, שהיא בישראל יותר מבאו"ה, לפי ששרש אהבה זו היא אהבת הקב"ה לישראל ואהבת ישראל להקב"ה (ראה לקו"ש וסו"ה מלוקט) שבעה"ה (8).

לזכות

הרך הנימול גבריאל שיחי' מלול
לרגל היכנסו בבריתו של א"א
ביום ד' טבת ה'תשפ"ג, שנת הקהל

ולזכות

הוריו: ר' דוד מסעוד ומרת רבקה שיחיו מלול
ובניהם חי' מושקא, חנה, מנחם מענדל, שמחה, הענדל
זקניו: ר' יצחק ומרת יהודית שיחיו גבאי,
ר' גבריאל ומרת שרה ע"ה מלול

•

נדפס ע"י משפחתם שיחיו
לאריכות ימים ושנים טובות ובריאות

•

לעילוי נשמת

ר' אברהם בן ר' משה ע"ה ס"ג
נפטר ר"ח כסלו ה'תשפ"ג

•

ר' דוד אליהו בן ר' ציון ז"ל ז'ורנא
נפטר ט"ו טבת ה'תשס"ד

•

מרת זיירא בת ר' חיים ע"ה שיש
נפטרה ביום י"ט טבת ה'תשנ"ז

ת' נ' צ' ב' ה'

נדפס ע"י משפחתם שיחיו
לאריכות ימים ושנים טובות ובריאות